

Vous pouvez vivre trois jours sans pain, sans poésie, jamais; et ceux d'entre vous qui disent le contraire se trompent: ils ne se connaissent pas.

Charles Baudelaire

PROROČIŠTA

Pesnička istraživanja, izreke

Jovica Aćin

1

S pesmama Jovana Zivlaka kao da sam uvek na početku, učeći se ponovo nemosti i govoru. S njima ne marim, ili sve manje marim za spretnost kojom su sačinjene. Teraju me da zaboravim na tehniku stihovanja i usredsređujem se jedino na dramatski zanat samog opstanka. Te pesme hoće da pređu iz oblasti ustanovljivog, uveravajući nas sugestivnim šapatom, svojim nercivostima, da je suviše ista reći o njima, budući da one same sve kažu. Drže mi čas iz pesništva. Njihove pouke su jednostavne. Složenost dospevanja do njihovih pouka je izmahnuta, učinjena nevidljivom, i stoga je njihova jednostavnost neshvatljiva razlaganjima po klasičnim obrascima razumevanja i tumačenja. Pouke su jednostavne, jer ni na koji drugi način nisu mogle biti obećane niti iskazane nego kako su, jednom zauvek, obećane i iskazane u pesmama.

Zivlakove pesme se ne samo izdvajaju u ovovremenom srpskom pesništvu nego izdvajaju u svoga čitaoca između čitalaca poezije. Pesma i čitalac se uzajamno posvećuju.

2

Na izgled je sve manje prisutna poezija, vrhunska umetnost jezika. No, naš je svet nezamisliv bez nje. Ona je u svakom elementu sveta, čak i kada svet propada. Ona kazuje jedinstveno i najneposrednije, kazuje naše muke i vedrine, ocrta proces kretanja onoga što jesmo, i što smo bili, pa i mogućnosti svega što možemo jednom biti. Sveđoći o tom procesu, čineći u njemu naš jezik suštinskim dobrom koje nam je nekako paradoksnno dato, koje smo, recimo, iznedrili iz sazdanja sveta.

U meri u kojoj nam naš opstanak izgleda nemogućan, nemogućna je i poezija. Ona je valjda jedina nemogućnost koja živi i zahvaljujući kojoj mogućnosti našeg opstanka poprimaju telo. Bez nje ne bismo, otuda, ni naslutiti mogli kako jezik, više od pukog sredstva komunikacije, biva način razrastanja života, u svoj njegovoj neprozirnosti i čudesnosti, noseću se za smrću.

Bez poezije nam je nemoguće. Izmišljena je na početku da bi trajala do kraja. Svugde je, naš duh i naša avventura. Kada sve bude izgubljeno, ona je dovoljna da opet krenemo. Jezik, imaginacija, sprege, razlike, privikavanje na opasnosti, gradnja i razgradnja... U svemu što činimo, što nas hrani i opija, kad god pomišljamo na uvećavanje i opadanje kvaliteta življenja i umiranja, svugde je poezija prisutna. I kad je nećemo, kad nas odvrću od nje, i kad ne znamo za nju, ona je tu. I ne možemo bez nje. Otuda nisam odoleo da, u izvornom vidu u epigrafu, svečano ne navedem Šarla Bodlera: Možete živeti tri dana bez hleba; bez poezije, nikada; a oni među vama koji kažu suprotno, varaju se: ne poznaju sebe.

Nad Zivlakovim pesmama odabrani čitaoci će početi da sebo više poznaju.

3

Otkad čitam pesme i otkako pokušavam da razgovaram s pesničkim jezikom neprestano tragem za oblikom svoga tumačenja koji bi bio nekako najverodostojniji. Ili, koji bi mi najviše omogućio da nešto kažem o pesmi a da ne izneverim njenu nedostupnu suštinu. No, postoji li uopšte suština pesme? Sumnjam u potvrdan odgovor. Pesma može biti uslov suštine neke stvari, uobličavati njen smisao i preinačavati ga, ali — sama izmičući metafizičkim zamkama smisla, performativna, ni istinita ni lažna, uvek druge — u njoj nema ništa od onoga što bismo u nju uneli kao njenu navodnu suštinu. Ona je pre suštine. Samo

unutrašnja brzina Zivlakovih pesama izaziva utvaru koja nam se privida kao navodna suština ovog pesništva. Ono oponaša ono što stvara. To je sveta mimikrija iz koje se rada jezik. U poeziji se jezik svaki put iznova rada.

U svojim višegodišnjim traganjima nikada istinski nisam došao do oblika kojim bih bio zadovoljan. Otuda moja nepostojanost, i moja sklonost da okušavam razne uvedene, kao i divlje metode u svome dijalogu sa poezijom. I svaki bih se put zarekao da se u tu jalovu pustolovinu tumačenja pesama neću upuštati, svaki put je bio tako reći put moje oporuke kao »hermeneute« pesništva.

Između moga čitanja pesama i samih pesama, naravno, umeće se i pisanje. Kako sam već negda rekao, pisanje i čitanje jesu jedna jedina, pa i nerazlučiva praksa, ali ne i bez unutrašnje međusobne razlike. Čitati je slobodnije i spontanije. Stoga gledam da moje pisanje uvek bude što bliže čitanju. Pisati za mene je tada pokušati da simuliram čitanje u njegovoj spontanosti i nesputanosti. Tražim, pišući, oblik koji će sugerisati lična iskustva i intenzitet čitanja. Čitajući, pak, Zivlakove pesme neprestano izneveravam sebi postavljeni zahtev da u pisanju simuliram to čitanje. U pesmama je ugrađena čitačeva nemoć da simulira.

Kao sa mnom, dakle kao sa čitaocem pesama, nije li isto i s piscem? Ne menja li i on obličje iz pesme u pesmu? Pa ipak, pesme čitamo kao jednu jedinu...

Kad god čitam pesme, uvek mi se omakne izlišno pitanje šta je poezija. Obračujući drugome, sebi, izraz postojanja, ili samo postojanje. Sve je to i ništa. Svaki put drugo. Svaki put drugo čuva se u prividu jednog jedinog. Rečeno pitanje već izneverava sve što bih da znam. No, stvar i nije u znanju, i to znam. Zivlakova pesma ne uzima drugog; ona ga priznaje i saraduje s njim. Sročena je u kompulsivnom duhu: usaglašava damare i nagone. Ona je od znanja, da, ali afektivnog.

U jednome će razgovoru, od retkih, Zivlak reći: da, poezija je od reči koje ništa same po sebi ne govore, a opet grade polimorfnost poetskog teksta, njegove mimikrije, ponore i pulsacije. Govoriti o poeziji, kaže za sebe i svoje iskustvo čitanja, ne može bez samoranjavanja i samoproblematizovanja. Bez naslade samoranjavanja i samoproblematizovanja. To je simbolička razmena (aluzija na Bodrijara). To je ples na rubu do koga dopiru bleđi odsevi iskonske vatre. Završiče: »I kada pišem, verujem da dodajem tom zgusnutom plamenu sagorevajuću srđžu učenika koji uči da govori.«

4

Kod Zivlaka, ironija nad nadom, utopijom, samoironijom nad iluzijama? Da li je ovo antiutopijsko delo? Do očajja antiutopijsko delo, sa svim sumnjama koje krepce. Ipak, nije reč naprosto o sumnjama značenja, u sumnjama koje bi se, tako, ticale tek i jedino ideoloških sklopova sveta, ne samo o njima, nego pre o podozrivosti čija je priroda označilačka: tiče se prvenstveno materijala kojim se služimo da bismo nešto saopštili i saznali. Ove pesme su rad na telima sveta, ne lišenim smisla — nego na telima pre nego što su ona uzeta sa njima ustrojenim smislom. Zlato Zivlakovu poetiku vidim najpre kao poetiku rastrojstva.

5

Niko tako ne piše kod nas, niti igde. Jezički instinkt koji bi da se usavršava u gnomskom izrazu, već po sebi poetskom. Zatim, poezija malih otklona. Neobična je ta pustolovina koja, poput natege, teži poeziji u njenoj savršenoj meri, kao u strašnoj mori, pri čemu je ta težnja istovremeno odricanje od poezije kada

je ima previše, kada je u njoj odveć provokativnih začina. Njena so, njen biber, kim, cimet, celer, samo su za usamljenost. Samoći prijatni začini sačinjavaju ove pesme. I njihova sumnja, i njihova ironija i soironija, suzdržane su sve do neke dvosmislenosti u odnosu prema svetinjama, ali delotvorne. Postoji i motiv odlaska, izlaska, nomadstva, skitaštva. Poslednja večera na gradilištu sastoji se od šljivovice. Jedan je bog i jedan jezik prilikom gradnje, a potom se svi jezici razilaze. Treba otići, treba tražiti. »Kvi ne razume zna više.« Ali, i odlazak, šta je? »Daljina je daljina.« Otići? Da li je zatvoriti vrata i prići bliže?

Potom, žrtva? Zrtveno jagnje? Mi žrtvuemo nepoznato drugo, stranca, skitnicu, nikada ne znajući koga će »tvrdi kamen pogoditi u glavu« i »čije okrvavljeno lie proneće gomila da svoj udes upozna pred ogledalom«. Otići je, kod Zivlaka, zauzeti mesto žrtve u zamenu za njen proročanski dar. Niko ne voli žrtvu. Ko može, na kraju, ne mrzeti pesme koje gataju? Ali, ne može ih se odreći. One nas prate u našoj izgnaničkoj egzistenciji.

Osim obnavljanje želje za oclaskom, prekidanja s nedoumicama, želje za daljinom, koja može biti i želja za — kupatilom, »suštavom penom«. ... tu su i reči — »neka se seli reč iz tame u tamu«. Ljubav prema reči, i spremnost da se ta ljubav izda u pravom trenutku. ... Reču su tu kao udovi, i ud o ud se tare. ... Postoji i »tajna sricanja reči«. ... Jezik koji bi trebalo da prepodrodi dušu, jer »gora no smrt je reč koju nećes izgovoriti«. Smrt i jedenje se preplicu u ovim pesmama. Sukobljavaju se obedi i obredi. Opšta trepeza. Ono što sazda subjekt blizu je sve-mu što ga ništi, »besmrtnost se rasipa lagano kao vrela supa«. »Hrana nemosti« zapravo je sama smrt kao hrana koja mrsi jezik. Zivlakov fantastični poetski kuvar iz iskonji je gde se kovao i kuvao kako subjekt tako i svakojaka naša zamisao o njemu tokom istorije, baš kao što se može kuvati i kovati grm moga predašnjeg citiranja, sa svim evokacijama, aluzijama, ubodima citata iz pesama, još u nizu navoda kao crvenog konca za podsećanje na izvorna mesta i čvorove reči i pesmama velikog obretanja.

6

Kakva li je majstorija ne samo da se sročee najneobičniji i najprobraniji leksički sklopovi i sintaksički konstrukti, već da se usred njih, u vanrednoj ritmičkoj tvorevini, s postignućem beskrajnog učinka, ubace prepoznatljiv izrazi iz običnog govora, tako: s milim bogom, rane ljute, polaganje računa, za saki slučaj, čitav bogovetan dan! Ona sledstvo koje se lučno pruža od napora da se modulacija pesme pojača do krajnosti i, idući ka sve njim pesmama, dotle da taj napor, bivajući sve izrazitiji, presegne u muzičku lakoću. U okrilju takvog luka se onda, ne ostavljajući i izvestan ezoterički koncept, maltene samo Zivlakov, ipak obuhvataju ezoterički elementi. Naša zbilja biva upisana. San progovora muklo o javi. Da bi se u tome uspeo, u temeljima ne sme biti previše kamena, jer tada pesništvo umire. ... Progovoriti se odinstinski može tek kad propadne sečivo kojim je jezik bio kraćen u pukki jezikak.

Tada onaj što će gurati nos među redove videde štošta.

7

Uprkos čežnjivoj razboritosti koju pesnik može pripisivati nadi, ona ga tek okrzava. Sama pesma biva to okrznuće. Napuštajući dom nevoljno, neće se vratiti. Jednom sačinjena kao žrtva, pesma se nikad više ne vraća iz našeg izgnanstva — praznine svih praznina. Tako, u pesmi Korablja, jednoj iz niza u kojima se ispoveda izgnaničko jevanđelje, blista izves-

